

valuable content. The author proves that effective management of educational establishments is possible on conditions of fundamental professional knowledge acquisition and profound study of scientific approaches to school management by the prospective managers of modern school.

Key words: *Master's degree preparation, professional culture, professional competence, management culture, constant need in self-improvement, creative self-realization of manager's personality, psychological components of manager's readiness.*

УДК 378.371.

В. В. Сгадова

ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ЗМІСТОВИЙ АСПЕКТ УПРАВЛІННЯ ВИКЛАДАЧЕМ НАВЧАЛЬНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ СТУДЕНТІВ

У статті актуалізовано проблему управління викладачем навчанням студентів, з'ясовано, що педагогічне управління навчанням студентів є об'єктивним чинником його ефективного функціонування, розглянуто завдання та зміст таких управлінських функцій викладача, як прогнозування, планування, проектування, організація, координування, мотивування, контроль. Виявлено, що глибоке знання функцій управління та вміння їх використання виступає однією з ознак професійної компетентності та педагогічної майстерності викладачів. Особливу увагу приділено видам контролю викладача за процесом і результатом навчальної діяльності студентів.

Ключові слова: *функції управління; планування, організація, мотивація, координування і регулювання, контроль і аналіз.*

Постановка проблеми. Запровадження гуманістичної парадигми професійної освіти актуалізувало проблему пошуку шляхів підвищення ефективності навчання студентів, які допомогли б кожному з них якісно засвоїти зміст навчальних програм, оволодіти відповідними вміннями конкурентоспроможної особистості й водночас створили б умови для самовираження, самовдосконалення у різних видах діяльності. Серед завдань підготовки майбутнього викладача сьогодні особливо істотного значення набуває озброєння студента необхідними знаннями, а також формування в нього відповідних умінь, необхідних для виконання ним управлінських функцій, яким належить помітна питома вага в загальній структурі професійної діяльності викладача.

У процесі психолого-педагогічної підготовки майбутніх викладачів надзвичайно важливим уявляється знання й розуміння характерних особливостей кожної з цих функцій. Вочевидь, що чим краще викладач орієнтується у цій інформації, тим ефективнішою буде підготовка студентів до управління навчальним процесом.

Аналіз актуальних досліджень. У психолого-педагогічній науці та практиці проблемі професійної підготовки педагога завжди приділялася належна увага, зокрема її управлінському аспекту (Ю. К. Бабанський,

В. І. Бондар, Ю. В. Васильєв, І. П. Підласий, В. С. Пікельна, О. Я. Савченко, В. О. Сластьонін, Н. Ф. Тализіна, Є. М. Хриков, М. В. Черпінський).

Результати досліджень В. П. Безпалька, В. І. Бондаря, В. С. Пікельної, Т. І. Шамової дають змогу трактувати педагогічне управління викладача як його діяльність, зорієнтовану на створення умов, що забезпечують досягнення поставлених цілей навчання. Водночас ці дослідження свідчать про те, що проблемі підготовки студентів до майбутньої педагогічної діяльності приділено недостатньо уваги. Студентам бракує знань про структуру управлінської діяльності викладача, функції (етапи) управлінського циклу. Ось чому уривчасті теоретичні знання про особливості управління навчанням студентів, які не інтегровані в систему знань і не актуалізовані у практичній діяльності, залишаються для них чистою теорією.

Мета статті – розкрити сутність поняття «функція управління» та зміст основних функцій управлінської діяльності викладача.

Виклад основного матеріалу. Аналіз педагогічної літератури свідчить про те, що різні дослідники трактують поняття функції управління по-різному, а саме, як: розмежовані сфери, види управлінської діяльності, ланки та етапи управління (Ю. А. Конаржевський, П. І. Третьяков); необхідний розподіл праці та спеціалізацію в сфері управління (В. С. Пікельна); дію, роль, властивість, значення, компетенцію, обов'язок, завдання; те, що повинен робити об'єкт управління відносно суб'єкта управління або навколишнього середовища; сукупність дій, спрямованих на реалізацію конкретної мети (О. М. Леонтьєв, І. О. Зимня).

У теорії соціального та педагогічного управління виділено такі основні управлінські функції: планування, організація, координування, контроль, облік, аналіз, прийняття рішення. Відчутні розбіжності в дослідників у визначенні змісту кожної з цих функцій. Управління навчанням студентів ми розкриваємо як сукупність таких функцій (етапів) діяльності викладача: прогнозування, проектування, планування, організація, мотивація, контроль. Організуючи навчально-виховний процес, викладачі створюють педагогічно доцільні умови з метою глибокого засвоєння студентами соціального досвіду; систему регулювання, контролю, надання допомоги, а прогнозують результати та можливі ситуації та поведінку в них. Прогноз, уважає М. Д. Касьяненко, – це передбачення реального процесу навчання з урахуванням різних варіантів і ситуацій, змін, вибору раціональної на певний момент форми взаємодії [2].

Характерною рисою функції прогнозування є його органічний взаємозв'язок із системою цілепокладання, адже мета педагогічної діяльності певною мірою є змодельованим результатом уявної діяльності.

Цей результат має бути представлений у свідомості викладача як своєрідний проект реальних кількісних та якісних змін у знаннях, уміннях і навичках студента та рівні розвитку його особистісних якостей.

Прогнозування може бути спрямоване як на окрему особистість, так і на педагогічний процес, тобто на динаміку його структури, розвиток системи взаємовідносин у академічній групі.

Функція прогнозування виступає підґрунтям для функцій планування і проектування навчального процесу. Основою управління навчанням вважають планування. Ця функція управління передбачає постановку цілей, складання плану занять, відбір змісту навчання і його структурування, розподіл у часі, розробку дидактичних процедур, добір методів і прийомів, дидактичних засобів навчання; дослідження перспективи здійснення навчальної діяльності, її очікуваного результату, передбачення умов для найоптимальнішого здійснення навчальної діяльності студентів.

Планування, як функція управління навчанням, має забезпечити систематичність, послідовність навчального процесу, його наукову обґрунтованість з урахуванням особливостей об'єктів управління, навчальних цілей, принципів та закономірностей навчання.

Отже, завдання планування педагогічного процесу – це створення ідеального уявлення про результат навчання, до якого ми прагнемо, та розробка програми дій чи проекту для досягнення бажаного результату. Відповідно до визначених цілей у навчальній програмі педагог передбачає час для організації засвоєння теоретичних знань, відпрацювання практичних дій (навичок і умінь), творчих вправ, організацію системи зворотного зв'язку, відповідних контрольних зрізів, методи і прийоми актуалізації опорних знань, повторення основних знань, використання різних видів контролю, можливостей навчального матеріалу для соціалізації особистості. Зміст навчання, форма та методи навчання добираються відповідно до поставлених цілей.

Результатом підготовки заняття є складений педагогом робочий план – своєрідне відображення його уявлення про майбутнє заняття. Щоб спланувати заняття викладач мусить відповісти на питання: «З якою метою, що, як і коли він передбачає робити на занятті?». Відповісти на питання: а) «З якою метою?» – це означає визначити цілі кожного етапу заняття; б) «Що?» – дібрати зміст навчання з теми; в) «Як?» – визначити форми, методи, прийоми навчання та контролю; г) «Коли?» – структурувати заняття (розбити його на окремі етапи і визначити тривалість кожного з них).

Для того, щоб визначити цілі навчального заняття, необхідно спочатку сформулювати стратегічні цілі вивчення дисципліни. Ця робота

викладача потребує відповіді на деякі питання, зокрема: які опорні знання й навички треба активізувати; які знання і навички будуть повторюватися у процесі вивчення даної навчальної дисципліни; які базові навички й уміння відпрацьовуватимуться на заняттях; з якими додатковими знаннями студенти знайомитимуться; які знання, вміння й навички виноситимуться на контроль; які загально навчальні вміння й навички розвиватимуться в студентів; які будуть формуватися риси особистості.

Визначення стратегічних цілей дає змогу викладачеві цілісно представити структуру змісту навчального предмету та спонукає його відповідним чином готуватись до організації засвоєння знань на кожному занятті, визначати його розвивальні можливості, взаємозв'язок із наступними заняттями.

Складовою функції планування є проектування заняття, яке істотно відрізняється від складання звичайного плану заняття, тому що, по-перше, воно включає розробку серій занять відповідно до навчальної мети. Таке проектування допомагає викладачеві на заняттях орієнтуватися в темпі вивчення матеріалу, змінювати його залежно від конкретних умов, правильно розставляти акценти в логіці розгортання матеріалу [4]. Це дає змогу творчо використати матеріал, варіювати поділ його на змістові блоки, зміст і форми домашніх завдань. По-друге, у проектуванні крім звичайних навчальних завдань ураховують головне – створення умов для розвитку суб'єкта навчальної діяльності. Це означає, що спеціально мають бути продумані умови для особистого планування, аналізу, моделювання, контролю, оцінювання студентами своєї діяльності.

Проектування заняття, як правило, здійснюється у трьох педагогічних аспектах: викладач проектує предметно-логічний аспект (логіку розгортання навчального матеріалу), структурно-діяльнісний (викладач проектує ситуації залучення студентів до навчального дослідження, способи просування), організаційно-комунікативний аспект (моделювання ситуацій, у яких можуть виникнути необхідні форми спілкування: викладач-студент, студент-студент, групові, фронтальні форми). Всі три аспекти взаємозумовлені та взаємопов'язані.

Отже, сутність проективної функції управління пов'язана з пошуком, відбором та організацією змісту навчальної інформації, розробкою способів і технологій її засвоєння, проектуванням як діяльності студентів, так і діяльності викладача.

Формами педагогічного проектування є навчальні плани спеціальності, робочі плани і програми навчальної дисципліни, підручники, посібники та методичні рекомендації.

Реалізація розглянутих вище функцій управління не буде завершеною без обов'язкового належного виконання викладачем організаційної функції. Її сутність полягає у спеціальній організації цілеспрямованої спільної діяльності викладача та студентів, у їх взаємній поінформованості та спільній відповідальності за успіхи в навчанні. Організація навчання – це реалізація стратегічного плану, впорядкування складових частин навчального процесу для досягнення навчальних цілей. Організаційний аспект управління навчанням передбачає доведення до студентів цілей і завдань даної теми, її структурних компонентів; здійснення засвоєння навчальної теми, реалізацію плану заняття, організацію різних видів діяльності студентів таким чином, щоб її результати відповідали поставленим цілям, організацію власної діяльності й поведінки в процесі безпосередньої взаємодії зі студентами; підведення підсумків заняття.

Організація виконує відповідну мобілізацію суб'єктів учіння на виконання плану, їх самоорганізацію для реалізації поставлених цілей і завдань. Вона на занятті потребує, з одного боку, організації дій викладача, а з іншого – організації діяльності студентів, спрямованої на засвоєння навчального матеріалу, стимулювання та мотивацію навчання. Окрім того ця функція управлінської діяльності викладача передбачає визначення навчальних завдань, створення сприятливих умов, виконуючи які вони усвідомлюють ці завдання, чіткий розподіл функцій між студентами під час організації практичних робіт, своєчасна допомога їм у процесі виконання практичних завдань.

Узгодженість дій учасників навчання – одна з найважливіших складових управління, що відображається у такій функції, як координація. Координування тлумачиться як встановлення гармонії між частинами системи, відповідності між ними.

Успішне оволодіння змістом освіти можливе лише за умови активізації навчальної діяльності студентів. До засвоєння студентами знань необхідно підійти через урахування інтересів, внутрішніх спонукань тих, хто вчиться. Внутрішніми (психологічними) факторами цієї активності виступають пізнавальні мотиви: а) пов'язані зі змістом навчання (прагнення дізнатися про нові факти, оволодіти знаннями, способами дій); б) пов'язані з процесом навчання (прагнення проявити інтелектуальну активність, думати, розмірковувати, переборювати труднощі у процесі пізнання). Ось чому важливою функцією управління є мотивація навчальної діяльності студентів, яка полягає у спонуканні їх до внутрішньої активності та прийняття цілей і завдань навчання, як особистісно значущих, та у формуванні вміння співвідносити їх з власними потребами, можливостями й інтересами.

На думку О. К. Маркової та І. О. Зимньої, реалізація мотиваційної функції потребує виконання певних дій, а саме: виявлення вікових можливостей навчальної мотивації, моделювання ситуацій, спрямованих на підтримку інтересу до навчання й усвідомлення особистісної значущості, добір факторів зовнішньої мотивації (оцінка, похвала) [3; 1]. Результатом цієї функції є задоволення потреб – у повазі і самоповазі.

Активізації інтелектуально-пізнавальних мотивів сприймання інформації сприяють, наприклад, логічні прийоми; цікаві цитати й запитання; аналогії та порівняння; структурування навчального матеріалу, зв'язок теорії з практичною діяльністю, міждисциплінарні зв'язки, опитувальні листки, система наочних засобів; звертання за порадою до студентів, взаємоперевірка і самоперевірка; гра, конкурси, змагання; обмеження в часі, виконання додаткових завдань, бали.

Функція контролю полягає у виявленні, вимірюванні й оцінюванні знань та вмінь тих, хто навчається. Виявлення та вимірювання називають перевіркою, основною функцією якої є одержання педагогом об'єктивної інформації про рівень засвоєння навчального матеріалу, завчасне виявлення недоліків і прогалин у знаннях.

Контроль навчальної діяльності й оцінювання знань – явище історичне. Як спеціально організована система, контроль навчальної роботи виник у XVIII ст. у вищій школі Німеччини. Суть його полягала в тому, що студентів ознайомлювали зі списком, де напроти кожного прізвища ставилися крапки (одна, дві, три). Ці крапки означали розряди: I – найвищий, II – середній, III – найнижчий. Надалі середній розряд (II) поділили, у свою чергу, на три. З часом кількість розрядів збільшилася до 12. У різних країнах кількісні оцінки варіювалися.

Контроль педагога за процесом і результатом праці спрямований як на діяльність студентів, так і на власну, а також на його взаємодію з ними. Чим повнішою є інформація зворотного зв'язку, чим ретельніше її проаналізовано, тим краще він спланує подальший крок засвоєння вихованцями нової порції навчального матеріалу.

У вищій школі поширеними є такі види контролю: попередній, тематичний, поточний, підсумковий. Попередню перевірку здійснюють із метою визначення ступеня готовності студентів до навчання залежно від етапу навчання й місця проведення контролю. Так, контроль може здійснюватися на початку навчального року з метою встановлення рівня знань студентів перед вивченням нового розділу для визначення питань, що потребують повторення тощо.

Попередня перевірка може проводитись у формі письмових контрольних робіт; фронтальних опитувань перед початком практичних чи лабораторних робіт, усної перевірки окремих груп студентів, стандартизованого контролю знань.

Поточна перевірка найчастіше здійснюється у таких формах: а) усна співбесіда за матеріалами розглянутої теми; б) письмове фронтальне опитування студентів на початку чи в кінці заняття (10–15 хв.); в) фронтальний стандартизований контроль знань учнів за кількома темами лекційного курсу (5–20 хв.) найчастіше проводиться на початку семінарських занять; г) письмова перевірка у вигляді диктантів, творів із гуманітарних дисциплін і контрольних робіт із природничо-математичних дисциплін; д) домашні завдання; е) практична перевірка знань на лабораторних і практичних заняттях; тестова перевірка знань студентів.

Основне завдання тематичної перевірки – дати можливість студентам сприйняти й осмислити тему в цілому, в усіх її взаємозв'язках. Тематичний і поточний контроль взаємопов'язані та входять до загальної системи контролю.

Підсумкова перевірка є обліком успішності студентів наприкінці семестру або навчального року. Заліки, іспити, курсові та дипломні роботи, педагогічна практика традиційно вважаються основними формами контролю навчальної роботи студентів.

Функція контролю включає в себе аналіз відповідності заняття, уроку розробленому раніше плану, співставлення результатів контролю із запланованими цілями, оцінку впливу технологій, методів, форм і засобів навчання, які використовуються, на якість, повноту, міцність засвоєння знань, умінь та навичок, час навчання; практичні для здійснення наступного циклу. Загальний аналіз передбачає з'ясування причин недоліків у знаннях та уміннях студентів. Ці причини можуть залежати від якості викладання педагогом навчального матеріалу, ставлення студентів до навчання, стану здоров'я, працездатності й уваги, від ступеня сформованості в них навичок навчальної праці.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, педагогічне управління навчанням студентів є об'єктивно необхідним чинником його ефективного функціонування та здійснюється у процесі реалізації викладачем управлінських функцій (планування, прогнозування, організація, регулювання, координування, контроль, аналіз, корекція, прийняття рішень). Викладач, як суб'єкт навчально-виховного процесу з одного боку, має добре володіти усім арсеналом педагогічних засобів і технологій підготовки студентів, тому глибоке знання всієї сукупності функцій

управління та вмиле їх використання виступає однією з ознак професійної компетентності та педагогічної майстерності викладача. З іншого ж боку, він має розглядати відповідні функції як складову змісту психолого-педагогічної освіти майбутнього викладача, а їхнє глибоке усвідомлення студентами – як одну з визначальних цілей цієї освіти.

Подальшого вивчення потребують питання взаємозв'язку педагогічних і управлінських функцій викладача.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зимняя И. А. Педагогическая психология : учебное пособие [для студ. высш. пед. учеб. заведений] / И. А. Зимняя. – Ростов н/Д. : Феникс, 1997. – 480 с.
2. Касьяненко М. Д. Педагогіка співробітництва : навч. посіб. / М. Д. Касьяненко. – К. : Вища шк., 1993. – 320 с.
3. Маркова С. Ф. Формирование организаторских умений будущих учителей в процессе внеаудиторной воспитательной работы : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.01. / С. Ф. Маркова. – Красноярск, 1991. – 15 с.
4. Соколова Г. Методичні орієнтири практики розвивального навчання / Г. Соколова // Завуч (Шкільний світ). – 2005. – № 7. – С. 5–10.

РЕЗЮМЕ

В. В. Сгадова. Содержательный аспект управления преподавателем учебной деятельностью студентов.

В статье актуализирована проблема управления преподавателем обучением студентов, выяснено, что педагогическое управление обучением студентов является объективно необходимым фактором его эффективного функционирования, рассмотрены задачи и содержание управленческих функций преподавателя таких, как прогнозирование, планирование, проектирование, организация, координирование, мотивирование, контроль. Определено, что глубокое знание функций управления и умелое их исправление выступает одной из характеристик профессиональной компетентности и педагогического мастерства преподавателей. Особенное внимание уделено видам контроля преподавателя за процессом и результатом учебной деятельности студентов.

Ключевые слова: функции управления; планирование, организация, мотивация, координирование и регулирование, контроль и анализ.

SUMMARY

V. Sgadova. The content aspect of lecturer's governing the students' educational activity.

The problem of lecturer's governing the process of teaching students is viewed as an issue of current concern in the article. The author deals that lecturer's governing the students educational activities is the objectively necessary factor in its effective functioning. The tasks and essence of lecturer's management functions such as forecasting, planning, projecting, organization, coordination, motivation and control are analyzed. Deep knowledge of the management and their skillful use of stands one of the characteristic of professional competence and pedagogical skills of teachers. Special attention is paid to different kinds of lecturer's controlling the educational process and its results.

Key words: governance functions, planning, organization, motivation, coordination, regulation, control and analysis.